

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! Ha arról beszélünk, hogy más országokban ennek keresztülvitelére mily eszközöket használnak, akkor én nem megyek Posenbe, nem megyek bele amaz eszközök illusztrálásába és bírálásába, melyeket a porosz állam használ. *(Halljuk! Halljuk!)* Egyáltalában nem feladatunk nekünk más állam belügyeinek körében történő intézkedéseket bírálat tárgyává tenni. Ha azokra hivatkozunk, akkor csak az összehasonlítás kedvéért hivatkozunk rájuk, és annak kedvéért, hogy azok, akik a magyar államot azzal vádolják, hogy nem magyar ajkú polgárai iránt, nem tudom, milyen zsarnoki hatalmat gyakorol, az összehasonlítás révén meggyőződhessenek, hogy mily igaztalan a vádjuk. De, mondom, e szempontból nem megyek Posenbe, hanem legszívesebben a szomszéd Romániába mennék el. *(Igaz! Úgy van! Halljuk!)* Tessék az ottani organizációt nézni.

Lengyel Zoltán²: Tudják ők! *(Felkiáltások a középben: Tudjuk!)*

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Nos, ha tudják, akkor a magyar állam e téren való páratlan szabadelvűségének himnuszokat kellene zengeniök *(Igaz! Úgy van!)*, nem pedig zsarnokságról és elnyomtatásról panaszokdniok.

Vajda Sándor: Mi az erdélyi lakosság felét képviseljük ám! *(Hosszantartó nagy zaj és ellenmondás.)*

Lengyel Zoltán: Senkit sem képviselnek!

Zakariás János³: Csak a választókerületüket képviselik! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Lesz talán a vita folyamán még ok és alkalom is, hogy a kérdésnek ezen részével behatóbban foglalkozzam. Most csupán le akartam számolni a vitának eddigi eredményeivel és azokat, amiket bevezető beszédemben mondtam, a hozzám intézett kérdések és a felmerült észrevételek nyomán kiegészíteni. Ezekután csak ismételhetem azt a kérésemet a t. házhoz, hogy a költségvetés megszavazása által engem a megkezdett úton támogatni méltóztassanak azon cél felé, hogy tervszerűen, fokozatosan, de a lehető leggyorsabb ítemben kiépíthessük a magyar nemzeti kultúrájának nagy épületét. *(Hosszantartó meg-megújuló helyeslés, éljenzés és taps. Felkiáltások: Öt percet kérünk!)*

D

1907 jan. 11

Bella¹ Mátyás szlovák nemzetiségi képviselő felszólalása a nemzetiségek iskolai jogai tárgyában az 1907. évi közoktatásügyi költségvetés vitájában²

Képv. Napló, 1906, V. 209—214. l.

T. képviselőház! A vallás- és közoktatásügyi költségvetésnek, a t. kultuszminiszter úrnak szavai szerint is, az 1848: XX. tc. és a tanítók fizetésrendezése lévén két kinagasló pontja; beszédemben szintén e két ponttal kívánok foglalkozni.

A t. kultuszminiszter úr a protestáns egyházak az 1848: XX. tc. alapján való dotációjának kérdését az igazság és a nemzeti érdek szempontjából tartja megoldhatónak. A nemzeti érdek hangsúlyozása a protestáns egyházfelekezetek dotációjánál azon benyomást kelti, mintha a t.

² *Lengyel Zoltán* (1873—1940) Zilah (Szilágy m.) függetlenségi és 48-as programmal megválasztott, ekkor már pártonkívüli képviselője. A pártonkívüli függetlenségi baloldal ekkori vezető politikusa. A *Braun Sándor*-féle független demokrata *A Nap* fővárosi napilap élpublicistája. Hosszabb időn át a *Független Magyarország* főszerkesztője. Mint neves fővárosi ügyvéd, jelentős munkásmozgalmi (az 1904. évi vasúti sztrájk szervezői elleni per, Rákosi-, Sallai- és Fürst-per) és büntetőperekben szerepelt védőként.

³ *Kovácsna* (Háromszék m.) függetlenségi és 48-as párti képviselője.

¹ *Bella Metód Mátyás* lipcsei ev. lelkész, a lipcsei metódok kerület néppárti programmal megválasztott nemzetiségi képviselője. — 1919-től egy évtizeden át pozsonyi zsupán (alispán), majd a pozsonyi Földművelésügyi Tanács és a Slovenská Liga elnöke.

² *Bella* beszédével az ülés keretében *Apponyi* kultuszminiszter és *Nyáry Béla* néppárti képviselő foglalkozott. (Képv. Napló, 1906, V. 214—218. l.) *Apponyi* — a koalíciós többség helyeslésétől és tapsaitól kísért beszédében — kifejti, hogy a „nem hazafias [é. a nemzetiségi érületű] tanerőknek nemcsak állami fizetést nem akar adni, hanem azoktól még a tanítás lehetőségét is meg akarja vonni. *Nyáry* szerint *Bella* felszólalása azért is elítélendő, mert „a nemzetiségi iskolákban nemcsak hogy nem tanítják a magyar nyelvet, hanem legtöbbjében határozott rosszindulat és rosszakarát nyilvánul meg az iránt...”

kultuszminiszter úr a protestáns felekezeteket gyanúba fogná, hogy a nemzeti érdekek fenntartását és a magyar állameszmét nem tartják eléggé szem előtt...

Kallay Tamás (pártonkívüli 48-as, székelyudvarhelyi ker.) korábbi képviselőházi nyilatkozatával vitatkozva azon a véleményen van, hogy az ún. egyházi önkormányzatok semmi esetre sem jelentenek „védőbástyát” a magyar állameszmével szemben, mert az erőszakos asszimiláció hulláma — kivált a protestáns egyházak viszonylatában — régen áttört ezen az állítólagos védfalon. Példaként felhoz néhányat az evangélikus egyház közelmúltban hozott esperességi törvényszéki ítéleteiből. A világi bíróság *Csobrda Pál* szmrecsányi lelkészt „nemzetiségi izgatás vétsége miatt” háromhavi fogházra ítélte, az egyházi bíróság ugyanezért hivatalától és nyugdíjigényétől is megfosztotta. A békési esperességi törvényszék néhány hónappal ezelőtt *Hrdlicska Lajos* tótkomlói evangélikus lelkészt és *Styk* itteni evangélikus tanítót szintén hivatalvesztésre ítélte. Mi volt az egyházi bíróság által elmarasztaltak bűne? Az, hogy *Csobrda* szót emelt a nemzetiségi nyelvi jogok ügyében, *Hrdlicska* a kizárólag szlovák ajkú tótkomlói ev. egyházban a presbiteri gyűlések jegyzőkönyvének magyar nyelve mellett második jegyzőkönyvi nyelvként a szlovákot is elfogadta, s ezt a presbiteri gyűlés által hozott határozatot a helybeli tanító is támogatta. „Hasonló eljárás — mondotta — a katolikus hívők között Liptó megyében is ilyen eredménnyre vezetett.” Itt, a rózsashegyi járásban *Párvy* szepesi püspök — az 1907. őszi véres csernovai sortűz, (l. ott) egyik értelmi okozója — sovíniszta rendelkezései miatt a lakosság hónapok óta nem veszi igénybe az egyházi szolgáltatásokat, és nyíltan arra készül, hogy elszakad az egyháztól.

... Mi az oka ennek, t. képviselőház? Nevezett községeknek papjait *Párvy* püspök felfüggesztette. Nevezett lelkészek a múlt képviselőválasztáson tót nemzetiségi jelöltre szavaztak. (*Élénk ellenmondás.*) Az illető községek lakói összetett kézzel könyörögtek a püspök úrnak, hogy papjait adjon vissza, és ne helyettesítse őket olyanokkal, akik éppen ezen ultrasovíniszta irányt vitték be az egyházba, de a püspök úr nem engedett, nem tágitott. (*Felkiáltások: Jól tette!*) Tágitani fognak valószínűleg a barcsiak példájára ők.

Ugron Gábor: Helyesen tette! A katolikus egyház nem nemzetiségi izgatásra való, nem lehet felhasználni az egyházban való izgatásra. (*Zaj. Mozgás.*) Ha mind így tenne, más rend lenne, más papokat nevelnének, önök is másképp nőnének fel.

Bella Mátyas: Az állami dotáció, amelyet azzal a feltétellel adnak az egyháznak, éppen nem alkalmas arra, hogy ezt az irányt apassza, hanem erősen fenyegeti az egyház belbékéjét, sőt ellenkezőleg. Csak a közelmúltban a bányakerületi ülésben oly indítvány tétetett, hogy a Grünwald-féle magyar állameszme el nem fogadása kanonikus vétségnek statuáltassék. (*Nagy mozgás. Felkiáltások: Mi az?*)

Ugron Gábor: Nem Grünwald-féle, hanem ezeréves állameszme!

Bella Mátyas: Eltekintve attól, hogy ez irányzat támogatása veszedelmes magára az egyházra, az állami dotáció révén bizonyos beavatkozási, felügyeleti jogot akar biztosítani a felekezetekkel szemben. Ez határozottan ellenkezik a protestáns egyházak autonómiájával, önkormányzati jogával. (*Mozgás. Felkiáltások: Fogadattan prédikátor!*)...

Az 1848-ik törvénycikk³ feltétlenül megadja a protestáns egyházfelekezeteknek, valamint az összes egyházfelekezeteknek azt, hogy igényt tarthatnak államsegélyre.

Olay⁴ Lajos: Az kellene, hogy az iskolák államosíttassanak, magyarok legyenek! (*Zaj.*)

Bella Mátyas: Minden politikai elvektől és feltételektől függetlenül tessék megadni az állami segélyt.

Ugron Gábor: Az állam ellen?

Bella Mátyas: Mert inkább legyen a protestáns egyház szegény, de legyen szabad és független az államtól!

Olay Lajos: És legyen tót!

Harmincéves huzavona után kerül sor a tanítói fizetésrendezésre. Ez azonban korántsem lesz annyian „fejedelmi ajándék”, amint azt a kultuskormányzat köreiből híresztelik. Hiszen például a néptanító 40 évi szolgálat után is csak 8—900 korona fizetést kap, míg ugyanakkor egy megyei díjnoknak ennyi évi szolgálat után „2200 korona fizetése és lakása van...”

³ É. az 1848:XX. tc.

⁴ *Olay Lajos* bajai ügyvéd, politikus és publicista. A szigetvári ker. függetlenségi és 48-as párti képviselője. A Khuen-Héderváry kormány ellen rendezett Bács-Bodrog megyei obstrukció irányítója. „Bajai Figyelő” című lapjában élesen támadta a nemzetiségi mozgalmakat, kivált a hazai szerb pártokat.

... Végezetül legyen szabad az 1848:XX. tc.-re is rátérnem. A kultuszminiszter úr azt mondja, hogy a 48-iki törvényhozás áttanulmányozása után arra a meggyőződésre jutott, hogy azon meglehetősen általánosságban elterjedt nézet, hogy az 1848-iki törvényhozás bizonyos vagyoneklobzásra és jogfosztásra gondolt volna, nagy tévedésen alapszik.

Az 1848:XX. tc. ide vonatkozó pontja szó szerint ezt mondja: A bevett vallásfelekezetek összes iskolai és egyházi szükségletei közálladalmi költségekből fedezendőek. Hogy gondolhatott volna az 1848-ik törvényhozás arra, hogy egy ilyen óriási milliókba kerülő kötelezettséget magára vegyen, ha bizonyos rekonpenzációra nem gondolt volna. Én azt hiszem, hogy a miniszter úr állításával szemben nem olyan nagy tévedés, ha valaki az 1848: XX. tc. értelmezésénél még a szekularizációra is gondol.

Az 1848:XX. tc. hatvan év óta holt betű; nem lett belőle megvalósítva semmi sem, meggyőződésem szerint azért, mert a mindenkori kormányok és társadalmak nem akarták, nem merték a szekularizációt keresztülvinni. Pedig azt hiszem, hogy ha az 1848-iki demokratikus eszme testet öltene, akkor ezáltal úgy kulturális, mint gazdasági téren nagy lépést tennénk a világhosszúság és jólét felé. (*Helyeslés a középén.*) A költségvetést nem fogadom el. (*Helyeslés a középén.*)

Az 1907. évi közoktatásügyi költségvetés képviselőházi nemzetiségi vitájából még két felszólalás érdemel figyelmet. 1907 jan. 12-én hangzott el *Petrovics István*, a Krassó-Szörény megyei Nagyszorlenc szerb nemzetiségi képviselője felszólalása az anyanyelvi oktatás ügyében. (Képv. Napló, 1906, V. 253—257. l.) A magyar országgyűlésen első jelentősebb beszédét tartó képviselő *Polónyi Géza* igazságügy-miniszter röviddel előbb elhangzott sovinszta nyilatkozatát cáfolta, aki szerint „a román, a szerb és tót nemzetiségi képviselőket csakis egy alap, a magyar nemzeti állam és faj iránti gyűlölet egyesítette”. — Három nappal később — 1907 jan. 15-én — pedig *Maniu Gyula* mondott nagyobb beszédet a nemzetiségeket megillető arányos jogokról és az 1868. évi nemzetiségi törvény végrehajtása tárgyában. (Uo., 323—330. l.)

18

1906 dec. 13

Szkicsák Ferenc szlovák nemzetiségi képviselő felszólalása és *Darányi Ignác* földművelésügyi miniszter válasza a „hegyvidéki akció”-val kapcsolatban a földművelésügyi költségvetés vitájában¹

Képv. Napló, 1906, V. 10—12. l.

T. ház! Én a földművelésügyi miniszter úrnak abbéli kijelentését, hogy ő a hegyvidéki akciót a tót nemzetiségre is kiterjeszteni kívánja, nagy köszönettel vettem, de pártállásomnál fogva megakadtam azon az epitetonon, amelyet használt, hogy ugyanis a hazafias tót nemzetiségre is fogja kiterjeszteni. Én, t. ház, csakis hazafias nemzetiségeket ismerek (*Mozgás.*), és különösen, ami a tót nemzetiséget illeti, mondhatom, hogy ha a hazafiságot osztályba akarnók sorolni, jó, jobb és legjobb osztályba, akkor mindenesetre a tót nemzetiség az, amely a legjobb

¹ A földművelésügyi tárca 1907. évi költségvetésének „A hegyvidéki és székelj földművelő nép segélyezésére” című tétele tárgyalásakor. — *Szkicsák Ferenc* (Skyčák, František) az Árva megyei Bobró képviselője, a szlovák néppárt alapítójának fenti felszólalásához l. még hozzászólását és interpellációját, az északi megyékben megnyilvánuló közigazgatási visszasságokról (1906. júl. 18., Képv. Napló, 1906, II. 129—131. l.), illetve *Szmetenay János* Árva megyei, námesztói járási főszolgabíró visszaélései tárgyában (Képv. Napló, 1906, III. 145—146. l.). — Említést érdemel, hogy a költségvetési viták idején *Áchim András* békéscsabai agrárszocialista lapja közli *Apponyi* gerendási uradalma kivándorló agrármincstelenjeinek nyílt levelét földesurukhoz, mint a függetlenségi koalíció kultuszminiszteréhez (Paraszt Újság, 1906. jún. 24., 12. sz. 1. l.). — Az 1906. évi földművelésügyi költségvetés vitájában egyébként újabb széles körű nemzetiségi vita alakult ki. A felszólalások sorrendjében az alábbiak beszédeit említjük meg: *Novacu Aurél* román nemzetiségi képviselő (1906. dec. 6., Képv. Napló, 1906, IV. 297—300. l.), *Tuskán Gergely* horvát-szlavon képviselő (dec. 10., uo., 359—360. l.), *Fenyvesi Soma* (erdélyi földbirtokviszonyokról és a nemzetiségi pénzügyi helyzetek gazdasági szerepéről, uo. 366—370. l.), *Baross János* („a nemzetiségi vidékeken követendő nemzeti birtokpolitikáról”, dec. 11-én, uo. 382—384. l.), *Suciu János* román nemzetiségi képviselő (1906. júl. 20-án, uo. 202—204. l.). — A földművelésügyi tárca költségvetési tárgyalása forduló-pontján, 1906. júl. 21-én szélesebb körű vita zajlott le *Maniu Gyula* és *Brediceanu Coriolan*, illetve *Lengyel Zoltán* és *Darányi Ignác* földművelésügyi miniszter között az ún. *telepítési akciók* kérdésében (Uo., II. köt. 237—241. l.).